

تحلیل ابعاد عینی و ذهنی دسترسی به تسهیلات محله‌ای در کیفیت زندگی شهری

مطالعه موردی: بافت قدیم، جدید و روستایی شهر مراغه

دکتر صدیقه لطفی*^۱، ایوب منوچهری میان‌دواب^۲

^۱دانشیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه مازندران، بابل‌س، ایران.

^۲دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

(تاریخ دریافت مقاله: ۸۹/۴/۴، تاریخ پذیرش نهایی: ۸۹/۱۲/۲)

چکیده

کیفیت زندگی شهری یکی از مهم‌ترین حوزه‌های مطالعات شهری در کشورهای مختلف است. این مهم به دلیل اهمیت روزافزون مطالعات کیفیت زندگی در پایش سیاست‌های عمومی و نقش آن به عنوان ابزاری کارآمد در مدیریت و برنامه ریزی شهری، با توسعه بی‌رویه و شتابان شهرنشینی به طور عام در جهان سوم و به طور خاص در کشور ایران، باعث چند بافتی شدن شهرها گردیده است، که این بافت‌ها از لحاظ کیفیت زندگی و کیفیت دسترسی به تسهیلات محله‌ای و فضای عمومی تفاوت اساسی دارند. بررسی کیفیت زندگی و دسترسی به فضاهای عمومی در شهرهای ایران کمتر صورت گرفته است، که عموماً این تحقیقات به صورت تک بعدی بوده و ابعاد عینی و ذهنی را با هم در نظر نگرفته‌اند. هدف از این تحقیق تحلیل ابعاد عینی و ذهنی کیفیت دسترسی به تسهیلات محله‌ای و فضاهای عمومی در سه بافت مختلف شهر مراغه بوده است. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی بوده که از نرم افزار GIS 9.3 و منطق فازی در تحلیل ابعاد عینی و از مدل TOPSIS در تحلیل ابعاد عینی استفاده شد. نتایج نشان می‌دهد که در محلات بافت جدید اختلاف زیادی بین ابعاد عینی و ذهنی وجود دارد، ولی در محلات بافت قدیم و روستایی این اختلاف کاهش می‌یابد.

واژه‌های کلیدی:

کیفیت دسترسی، بعد عینی، بعد ذهنی، فضای عمومی، برنامه ریزی شهری.

مقدمه

و ملموس زندگی‌شان نمایش می‌دهد. در حالیکه شاخص‌های عینی مربوط به حقایق قابل مشاهده هستند که غالباً از داده‌های ثانویه به دست می‌آیند.

شهرنشینی در کشور ما به سرعت در حال رشد است و بر اساس نتایج سرشماری جمعیت در سال ۱۳۸۵ بیش از ۶۸ درصد آن شهری است، این در حالی است که در حدود یک سده پیش تنها ۱۰ درصد از جمعیت کشور در شهرها سکونت داشتند (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵). در نتیجه چنین رشدی شهرهای ایران اکثراً به لحاظ توسعه فضایی - کالبدی دارای سه نوع بافت هستند: ۱- بافت قدیم یا همان بافت تاریخی و هسته اصلی شهر می‌باشد که اغلب بعد از ورود اسلام به ایران شکل گرفته است و به صورت ارگانیک توسعه یافته و به شهرهای ایرانی - اسلامی معروف گشتند. ۲- بافت جدید، این بافت از شهر که عموماً پیرامون بافت قدیم شکل گرفته و در برخی موارد به صورت ناپیوسته در پیرامون شهر اصلی توسعه یافته است. ۳- بافت روستایی یا سکونتگاه‌های پیرامون شهر که با افزایش شدت توسعه شهرها روستاهای پیرامون شهرها به تدریج به شهر ادغام شدند. هدف اصلی این تحقیق بررسی کیفیت دسترسی به تسهیلات محله‌ای در بافت‌های مختلف شهر مراغه می‌باشد و اهداف فرعی آن به شرح زیر نیز دنبال می‌شود: الف) اهمیت دسترسی به فضاهای عمومی و استفاده از آن ب) اندازه‌گیری عینی و ذهنی دسترسی به امکانات محله‌ج) مقایسه نتایج دو رویکرد مختلف عینی و ذهنی در سطح محلات د) مقایسه نتایج کیفیت دسترسی در سطح سه بافت مختلف شهر به صورت درون و بیرون بافتی. برای اندازه‌گیری بعد عینی (فیزیکی) دسترسی به امکانات محله‌ای از نرم افزار ArcGIS استفاده شد و برای اندازه‌گیری بعد ذهنی دسترسی به تسهیلات محله‌ای و کیفیت این تسهیلات از طریق پرسشنامه و مدل TOPSIS استفاده گردید.

مطالعه کیفیت زندگی^۱ در نواحی شهری در سال‌های اخیر مورد توجه گسترده بوده است. محققان رشته‌های گوناگون از جمله شهرسازی، جغرافیا، جامعه‌شناسی، اقتصاد، روان‌شناسی، علوم سیاسی، بازاریابی و مدیریت در این عرصه مشارکت داشته‌اند. اما این مطالعات از جنبه‌های متعددی مانند مقیاس مطالعه، قلمروهای مورد استفاده و روش‌های سنجش کیفیت زندگی متفاوت هستند. با این وجود، تاکنون چارچوب جامعی برای مطالعه کیفیت زندگی به صورت یکپارچه و کل‌گرایانه و متکی بر شاخص‌های فیزیکی، مکانی و اجتماعی ارائه نشده است (Kamp et al, 2003, 5). امروزه کیفیت زندگی مفهومی پیچیده است و بسیاری از دانشمندان علوم اجتماعی از ارائه تعریفی جامع و مانع از آن ناتوانند. چرا که درک این مفهوم از سوی اقشار مختلف جامعه شهری معنای متفاوتی را متبادر می‌کند (George & Bearon, 1980, 1). از سوی دیگر، کیفیت زندگی اغلب با استفاده از رویکردهای عینی^۲ یا رویکردهای ذهنی^۳ و به ندرت با استفاده از هر دو رویکرد اندازه‌گیری می‌شود و این رویکردها اغلب به طور مجزا یا به ندرت در ترکیب با هم برای اندازه‌گیری کیفیت زندگی شهری به کار می‌روند (Lee, 2008).

رویکردهای ذهنی از پیمایش ادراک‌ها، ارزیابی‌ها و رضایت ساکنان از زندگی شهری به دست می‌آیند. در واقع کیفیت ذهنی زندگی، ادراک مردم از وضعیت زندگی‌شان را منعکس می‌سازد و با استفاده از شاخص‌های ذهنی اندازه‌گیری می‌شود. شاخص‌های ذهنی سطح رضایت ابراز شده توسط افراد و گروه‌ها را که اصطلاحاً بهزیستی ذهنی^۴ نامیده می‌شود، ارزیابی می‌کند (Aman-da et al., 2006). این شاخص‌ها مبتنی بر گزارشات شخصی افراد از ادراکاتشان در مورد جنبه‌های مختلف زندگی است و میزان رضایت افراد و گروه‌ها را از تأمین نیازهایشان مورد بررسی قرار می‌دهند. این شاخص‌ها که مکمل متغیرهای اجتماعی، اقتصادی و محیطی می‌باشند، ادراکات و ارزشیابی افراد را از وضعیت عینی

تعریف فضای عمومی

در این فضا فرصت آن وجود دارد که برخی مرزهای اجتماعی شکسته شده و برخوردهای از پیش تدوین نیافته اتفاق افتاده و افراد در یک محیط اجتماعی جدید باهم ارتباط برقرار کنند (Lynch, 1972). نقش اصلی فضای شهری در فراهم آوردن امکاناتی برای تسهیل روابط انسان‌ها با یکدیگر تعریف می‌شود. فضای شهری با تسهیل جریان شهروندی از طریق حس تعلق انسان به محیط (فضای ساخته شده از جنبه کالبدی) و اجتماع (از طریق تسهیل کنش‌های متقابل انسان‌ها با یکدیگر) حیات مدنی را به کالبد شهر تزریق خواهد نمود (حبیبی، ۱۳۷۸).

فضای عمومی فضایی است که عموم مردم از هر قوم و شهروندان از هر قشر، سن، نژاد و صنفی حق ورود و حضور را بدون هیچ گونه محدودیتی دارا می‌باشند، و از دید بسیاری از دانشمندان، فضا عنصر جدانشدنی ساخت مادی و ساخت مند شدن زندگی اجتماعی است و این بدان معناست که نمی‌توان آن را جدا از جامعه و روابط اجتماعی فهمید (افروغ، ۱۳۷۷). در واقع فضای شهری فضایی مادی است، با ابعاد اجتماعی و روان‌شناختی‌اش و شکل شهر، هندسه این فضا است (Madanipour, 2003). فضای شهری صحنه‌ای است که داستان زندگی جمعی در آن گشوده می‌شود و

نقش دسترسی به عناصر محله‌ای در ارتقاء کیفیت زندگی

از گذشته‌ها محلات مسکونی در شهرها، به عنوان سلول‌های حیات شهری دارای نقش اساسی در زندگی ساکنان آن‌ها بوده‌اند. ولی با شروع قرن بیستم شهرهای دوران صنعت، شرایط ناسالمی برای زندگی عرصه داشتند (یاراحمدی، ۱۳۸۷، ۱۲۶). به عبارتی از کیفیت محلات شهری برای زیست کاسته شده بود؛ در چنین وضعیتی ابنزر هاوارد اولین کسی بود در سال ۱۸۹۸ افکار خود را در کتابی کوچک «فردا، راهی مطمئن به سوی اصلاحات واقعی» به معرض قضاوت عموم نهاد. افکار هاوارد به زیبایی طبیعت، امکانات اجتماعی، سهولت دسترسی به زمین‌های ورزشی و پارک‌ها، آب و هوای پاک خلاصه می‌شود. در واقع هدف هاوارد شکل‌گیری شهر اجتماعی بود که کیفیت زندگی بهتری به ساکنان ارائه دهد و ارائه چنین زندگی بستگی به دسترسی ساکنان محلات به عناصر محله‌ای از جمله فضای سبز و مدرسه و مراکز خرید بود. بعد از نظریات هاوارد، الگوهای زیادی توسط شهرسازان ارائه شد. تاکید بیشتر این نظریه پردازان، شکل‌گیری جوامع کوچک در بطن شهر بود که دسترسی به نیازهای اساسی در کم‌ترین زمان و در داخل همین جامعه کوچک برآورده شود. این تفکرات را می‌توان در طرح واحدهای همسایگی^۶ کلارنس پری، کلارنس اشتاین و هنری رایت که هر یک با ارائه مدلی جدید از واحدهای همسایگی در فکر ایجاد شهر سالم بودند تا از این طریق کیفیت زندگی ساکنان محلات هم از لحاظ اجتماعی و تفریحی و هم از لحاظ امنیتی افزایش دهند. در دهه اخیر نیز الگوهای جدید از جمله رشد هوشمند شهری^۷ و نیواربانیزم^۸، ارائه شده است و تاکید همه این الگوها بر شکل‌گیری اجتماعات کوچک با امکانات محله‌ای از جمله دبستان، فضای سبز محله‌ای، مراکز فرهنگی و... بوده است، همچنین چگونگی قرارگیری این عناصر محله‌ای در بطن محله و دسترسی ساکنان به عناصر از موضوعات مهم بوده است. در چند دهه گذشته، مفهوم کیفیت دسترسی به این عناصر در چندین نمونه مورد مطالعه قرار گرفته است: امکانات عمومی، خدمات بهداشتی، امکانات و تجهیزات عمومی از جمله مراکز خدماتی، مراکز خرید (Nicholls, 2001; Talen, 2002); (Cho, 2003; Lou and Wang, 2003; Talen, 2003) در واقع یک ارتباط مثبت و مستقیم بین عناصر محله‌ای، دسترسی به این عناصر و کیفیت زندگی در سطح محلات وجود دارد، به هر اندازه عناصر محله‌ای در سطح محلات بهتر مکان یابی شده و دسترسی به این عناصر راحت باشد به همان میزان در سطح کیفی زندگی شهروندان تأثیر مثبتی خواهد گذاشت.

مطالعه موردی

شهر مراغه یکی از قدیمی‌ترین شهرهای ایران است. در زمان استیلای مغول، هلاکوخان مراغه را پایتخت کشور ایران انتخاب

فضاهای عمومی و تأثیر آن در کیفیت زندگی شهری

فضاهای عمومی یک قسمت حیاتی از زندگی روزانه ما در شهر را تشکیل می‌دهد، خیابان‌هایی که برای رسیدن به محل کار یا مدرسه یا دانشگاه و غیره از آن‌ها عبور می‌کنیم، مکان‌هایی که بچه‌ها بازی می‌کنند، جایی که از طبیعت و حیات وحشی آن بهره‌می‌گیریم و پارک‌های محلی که در آن‌ها ورزش می‌کنیم. به عبارتی دیگر هر جایی که ما را برای لحظه‌ای از شلوغی زندگی روزانه کاری برهاند، فضای عمومی است. «لیپتون» فضای عمومی را با عنوان «اتاق زندگی بیرونی» و «مرکز تفریح و فراغت بیرون از خانه» تعریف می‌کند (Lipton, 2003). فضای عمومی صحنه‌ای است که به روی آن نمایش زندگی اجتماعی در معرض دید عموم قرار می‌گیرد (رفعیان و همکاران، ۱۳۸۴). هر چند که نقش فضاهای عمومی در یکپارچگی و یکدستی شهر کاملاً مشهود است، اما کیفیت بالا و مثبت زندگی شهری در خیابان‌ها و فضاهای باز، شرطی لازم برای جامعه است، به طوری که مردم را قادر می‌سازد تا از تعاملات اجتماعی لذت ببرند. از دست دادن فضای عمومی در شهرها منجر به پیامدهای مهم اجتماعی خواهد شد که «آتکینسون» و «بلندی» از آن با عنوان حرکت رو به پایین و تنزل روابط اجتماعی شهری نام می‌برند (Atkison & Blandy, 2005, 179). این ممکن است تأثیرات مهمی بر روی شهروندان داشته باشد تا جایی که وجود فضای عمومی را می‌توان مرتبط با عملکرد حدود فعالیت عمومی دانست (Smith & Low, 2006). مرفورد به همبستگی اجتماعی و ارتباطات متقابل چهره به چهره، تحرک فکر و اندیشه و اهمیت زیباشناختی فضاهای شهری تاکید دارد و ارتباطات یک‌جانبه و خود محوری‌های سودجویانه را نفی می‌کند. براین اساس با توجه به بیش از حد به فضاهای خصوصی مخالف است، زیرا در آن صورت ارزش‌های اجتماعی نادیده گرفته می‌شود و نهایتاً انسان شهر نشین هر چه بیشتر از گذشته منزوی شده، زندگی منزوی شده و زندگی جمعی در فضاهای شهری کم‌رنگ می‌شود (پاکزاد، ۱۳۸۵، ۷۸). روی همین اصل «هیبرت» تنها راه حل ممکن برای ایجاد ارتباطات عمومی را، نه روزنامه‌ها و وسایل ارتباط جمعی، بلکه در حوزه فعالیت فضاهای همگانی می‌داند (Hiebert, 2003, 3). وجود پارک‌های محله‌ای و مراکز ورزشی و فرهنگی و فضاهای عمومی در محلات شهری در تأمین نیازهای روزمره ساکنان ضروری می‌باشد، به عبارتی وجود عناصر محله‌ای و دسترسی آسان‌تر و ایمنی‌تر به عناصر محله‌ای در فضاهای محله‌ای در کیفیت زندگی افراد تأثیر زیادی دارد، همچنین کیفیت فضاها و چگونگی رفتار ساکنین در این فضاها بر رضایمندی ذهنی افراد تأثیر مثبتی دارد. به این علت در پژوهش سعی شده است علاوه بر دسترسی عینی به عناصر محله‌ای، کیفیت این عناصر و فضاهای عمومی نیز مورد بررسی قرار گیرد.

جدول ۱- مشخصات محلات انتخاب شده.

ناحیه	محلات	جمعیت	تراکم	درصد از کل شهر
ناحیه ۶ بافت جدید	۲۲	۲۲۲۲	۲۵۲	۳.۸۴
	۱۹	۲۴۸۱	۱۴۵	۳.۴۱
	۲۳	۵۲۱۰	۱۲۰	۳.۲۳
	۲۷	۱۲۱۲	۱۶۲	۰.۸۲
کل ناحیه	-	۱۱۹۲۵	-	۱۲.۹۰
ناحیه ۱۲ بافت قدیم	۱۲	۲۵۴۴	۵۲	۳.۳۵
	۳۸	۵۷۰۰	۷۸	۴.۲۴
	۱۲	۹۰۲۲	۶۶	۴.۲۲
کل ناحیه	-	۱۷۲۸۰	-	۱۷.۸۱
ناحیه ۱۴ بافت روستایی و حومه	۱	۷۲۳۵	۱۸۸	۴.۶۲
	۷	۷۸۰۸	۱۷۹	۵.۴۰
	۲۵	۸۷۰۴	۸۲	۵.۸۲
کل ناحیه	-	۲۳۷۴۷	-	۲۰.۶۴

۱- رویکرد عینی

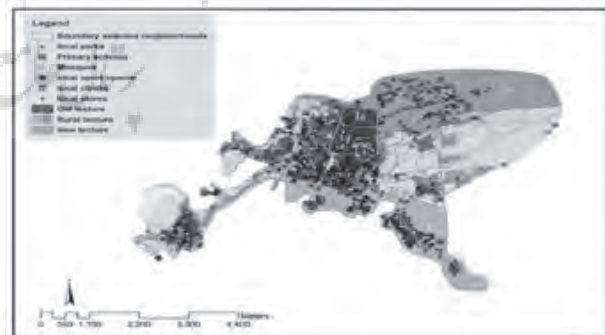
در این رویکرد ابتدا اطلاعات لازم تسهیلات محله‌ای (پارک، مدرسه ابتدایی، مراکز خرید روزانه، مسجد، کلینیک و مراکز ورزشی محله‌ای) به عنوان نقاط مقصد از شهرداری بدست آمد. سپس اطلاعات بلوک‌های آماری سرشماری هر محله را به عنوان مبدأ در نظر گرفته شد. در مرحله بعد با استفاده از Extension network analysis و ArcGIS 9.3 فاصله بین نقاط مبدأ و مقصد محاسبه گردید که معیار در این روش میزان نزدیکی بلوک‌های آماری به تسهیلات محله بوده است. در مرحله بعد برای بدست آوردن امتیاز محله‌ها از حداقل فاصله دسترسی به تسهیلات محله از منطق فازی استفاده گردید، که تا ۸۰۰ متر مناسب‌ترین فاصله در نظر گرفته شده است. بین ۸۰۰ متر و ۱۲۰۰ متر از (full fuzzy) استفاده شده است و نقاط بیشتر از ۱۲۰۰ به عنوان نامناسب‌ترین نقاط (fuzzyless) محاسبه شده است (رابطه زیر):

$$F(x) = \begin{cases} 1 & x < 800 \text{ m} \\ \frac{X_{\max} - X}{\Delta X} & 800 \text{ m} < x < 1,200 \text{ m} \\ 0 & X > 1,200 \text{ m} \end{cases}$$

۲- رویکرد ذهنی

شاخص‌های ذهنی بر اساس چگونگی درک و توصیف مردم از وضع خود استوار می‌باشند (Cambell, 1976). برای ارزیابی افراد از وضعیت عینی زندگی استفاده می‌شوند (Das, 2008). کیفیت ذهنی زندگی اغلب با استفاده از پرسشنامه و مصاحبه سنجیده می‌شود. که در این تحقیق از روش پرسشنامه‌ای استفاده گردید که سوالات در ۴ بخش دسترسی به تسهیلات شهری، میزان رضایتمندی از کیفیت و خدمات تسهیلات محله‌ای، امنیت اجتماعی و محیطی در سطح محلات و احساس ساکنین نسبت به محله خود تقسیم بندی شده‌اند. در کل ۲۱ سوال طرح شد، سپس این پرسشنامه‌ها به صورت مساوی (۳۰ پرسشنامه) در سطح ۱۱ محله از خانوارهای ساکن در سطح محلات توزیع گردید. جواب سوالات به صورت خیلی خوب، خوب، متوسط، کم، خیلی کم بود، برای مقایسه راحت و شفاف‌تر برای هر یک از گزینه‌ها خیلی خوب، خوب، متوسط، کم، خیلی کم به ترتیب اعداد ۵، ۴، ۳، ۲، ۱، در نظر گرفته شد، از ضرب سهم هر یک از گزینه‌ها با وزن آن گزینه و مجموع تمامی وزن‌ها برای هر یک از محله‌ها، میزان امتیاز هر یک از محله‌ها محاسبه گردیده است. سپس برای تحلیل بهتر از روش TOPSIS به صورت زیر استفاده شد.

کرد. این شهر در ۳۷ درجه و ۲۳ دقیقه عرض شمالی و ۶۶ درجه و ۱۶ دقیقه طول شرقی در جنوب استان آذربایجان شرقی واقع شده است و ارتفاع آن از سطح دریا ۱۳۹۰ متر می‌باشد. جمعیت شهر طبق سرشماری سال ۱۳۸۵، معادل ۱۴۹۹۲۹ هزار نفر بوده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵). هم‌اکنون شهر مراغه دارای ۲۶ محله و ۷ ناحیه می‌باشد، که از سه بافت مختلف (قدیم، جدید، روستایی) تشکیل شده است. در این تحقیق کیفیت دسترسی به تسهیلات شهری (پارک، مدرسه ابتدایی، مراکز خرید روزانه، مسجد، کلینیک و مراکز ورزشی محله‌ای) سه ناحیه را که شامل ۱۱ محله که ۴ محله از بافت جدید، ۴ محله از بافت روستایی و حومه و ۳ محله از بافت قدیم را شامل می‌شود، مورد سنجش قرار می‌گیرد، که جمعیت این سه ناحیه با ۶۷۹۵۷ نفر حدوداً ۴۵.۵۶ درصد از جمعیت شهر مراغه را شامل می‌شود، مشخصات محلات نشان داده شده است (جدول ۱) همچنین محدوده مورد مطالعه و تسهیلات محله در نقشه ۱ نشان داده شده است.

نقشه ۱- محدوده مورد مطالعه و نحوه قرارگیری تسهیلات محله‌ای.

روش تحقیق

برای نیل به اهداف پژوهش، یعنی اندازه‌گیری ابعاد ذهنی و عینی دسترسی به تسهیلات محله‌ای و همچنین کیفیت این تسهیلات از دو روش عینی و ذهنی برای این منظور استفاده شده است، که در زیر بیان می‌شود:

یافته‌ها

بافت روستایی از شرایط بهتری برخوردار نیستند.

۲-۱- بافت جدید

دسترسی به تسهیلات محله‌ای در بافت جدید در جدول ۳ آورده شده است. همان طور که در جدول ۳ دیده می‌شود، در این بافت نیز دسترسی به مراکز خرید از شرایط بهتری برخوردار است. به جز محله ۲۴ که دسترسی در این محله به حداقل امتیاز یعنی (۰) رسیده است، در سه محله دیگر به حداکثر ممکن یعنی (۱) رسیده است. در کل دسترسی به تسهیلات شهری در بافت جدید از نوسان بالایی برخوردار است. محله ۲۴ در این بافت نسبت به بقیه در وضعیت خوبی قرار ندارد، محله ۲۲ نیز در وضعیت بهتری نسبت به بقیه دارد.

۳-۱- بافت قدیم

همچنان که در جدول ۴ دیده می‌شود، اختلاف دسترسی به تسهیلات محله‌ای در سطح محلات بافت قدیم کمتر است، دسترسی به مراکز خرید محله‌ای در سه محله انتخاب شده دارای حداکثر امتیاز (۱) می‌باشد. دسترسی به مساجد نیز تقریباً نیز حداکثر امتیاز را دارا می‌باشد. همچنین دسترسی به مدارس ابتدایی نیز از شرایط بهتری برخوردار است، تنها در دسترسی به پارک محله‌ای امتیاز دسترسی محلات از متوسط نیز پایین تر است و محله ۱۲ در ۶ عنصر انتخاب شده تقریباً به حداکثر امتیاز نزدیک است و قرار گیری این محله در مرکز قدیم شهر از دلایل اصلی آن می‌باشد. چرا که امکانات براساس نیازها شکل گرفته است.

۱- کیفیت دسترسی از بعد عینی

برای تحلیل بهتر هر سه بافت شهری را به صورت جداگانه در جدول‌های ۴، ۳، ۲ آورده شد، که ابتدا محلات را به صورت درون بافتی تحلیل گردید:

۱-۱ بافت روستایی و حومه

در بافت روستایی (جدول ۲) دسترسی به مراکز خرید با امتیاز کامل (۱) را در ۴ محله بدست آورده است. بعد از مراکز خرید، دسترسی به مدارس ابتدایی در رتبه بعدی قرار دارد، که محله ۲۵ با امتیاز (۰/۷۲) از دسترسی نامناسبی نسبت به سایر محلات بافت جدید دارد. بعد از مدارس ابتدایی، دسترسی به مساجد در رتبه بعدی قرار دارد، در رتبه بعدی دسترسی به کلینیک قرار دارد که البته نسبت به (مراکز خرید، مدارس و مساجد) از شرایط خوبی برخوردار نیست و همچنین اختلاف محلات در دسترسی به کلینیک زیاد می‌شود به طوری که محله ۳ با امتیاز (۰/۳۱) نسبت به محله ۲ با امتیاز (۰/۸۵) از وضعیت نامناسب‌تری برخوردار است. دسترسی به پارک محله‌ای در رتبه بعدی قرار دارد که در این عنصر فقط محله ۳ از شرایط بهتری برخوردار است و سایر محلات از کمترین دسترسی برخوردار هستند. آخرین عنصر از لحاظ دسترسی فیزیکی، دسترسی به مراکز ورزشی و فضاهای باز برای کودکان و نوجوانان قرار دارد، که در این شاخص وضعیت دسترسی ۴ محله

جدول ۲- دسترسی آماری جمعیت و بلوک‌های آماری در بافت روستایی.

محلات	محله ۱			محله ۲			محله ۳			محله ۴		
	حداکثر	پایین	F(%)	حداکثر	پایین	F(%)	حداکثر	پایین	F(%)	حداکثر	پایین	F(%)
دسترسی به مراکز خرید	100	0	100	100	0	100	100	0	100	100	0	100
دسترسی به مدارس ابتدایی	100	0	100	100	0	100	100	0	100	100	0	100
دسترسی به مساجد	100	0	100	100	0	100	100	0	100	100	0	100
دسترسی به پارک محله‌ای	100	0	100	100	0	100	100	0	100	100	0	100
دسترسی به مراکز ورزشی و فضاهای باز برای کودکان و نوجوانان	100	0	100	100	0	100	100	0	100	100	0	100

۴-۱- تحلیل و مقایسه نسبت کیفیت دسترسی از بعد

عینی در سه بافت شهری

بعد از تحلیل درون بافتی، دسترسی به عناصر محله‌ای نسبت به سه بافت مختلف سنجیده شد. همچنان که در نقشه ۲ دیده می‌شود، دسترسی به مراکز خرید در تمام محلات بافت‌های شهری حداکثر دسترسی یعنی با امتیاز (۱) از شرایط بهتری برخوردار هستند و تنها محله ۲۴ با حداقل امتیاز (۰) با بقیه

اختلاف دارد و دلیل اصلی این محله نیز ساخت جدید این محله می‌باشد که به خاطر تازه تأسیس بودن آن هنوز تسهیلات شهری در این محله ایجاد نشده است. در دسترسی به مدارس محله‌ای بافت قدیم با ۶۶/۶ درصد با امتیاز خیلی خوب و ۳۳/۳ درصد با امتیاز خوب در شرایط بهتری قرار دارد.

در دسترسی به مسجد نیز محلات بافت قدیم با امتیاز کامل (۱) در بهترین شرایط قرار دارند و دلیل آن نیز توجه بیشتر به

جدول ۳- دسترسی آماری جمعیت و بلوک‌های آماری در بافت جدید.

محلات	محله ۱۹				محله ۲۹				محله ۳۳				محله ۳۵			
	جمعیت	بلوک	F(x)		جمعیت	بلوک	F(x)		جمعیت	بلوک	F(x)		جمعیت	بلوک	F(x)	
بافت قدیم	بافت قدیم	۳۳۳۵	۱۰	۳۵	۳۵۰	۳۳۳۵	۱۰	۳۵	۳۵۰	۳۳۳۵	۱۰	۳۵	۳۵۰	۳۳۳۵	۱۰	۳۵
	بلوک	۳۳۳۵	۱۰	۳۵	۳۳۳۵	۱۰	۳۵	۳۳۳۵	۱۰	۳۳۳۵	۱۰	۳۵	۳۳۳۵	۱۰	۳۵	
	مدرسه	۳۳۳۵	۱۰	۳۵	۳۳۳۵	۱۰	۳۵	۳۳۳۵	۱۰	۳۳۳۵	۱۰	۳۵	۳۳۳۵	۱۰	۳۵	
	مسجد	۳۳۳۵	۱۰	۳۵	۳۳۳۵	۱۰	۳۵	۳۳۳۵	۱۰	۳۳۳۵	۱۰	۳۵	۳۳۳۵	۱۰	۳۵	
بافت جدید	بافت جدید	۳۳۳۵	۱۰	۳۵	۳۳۳۵	۱۰	۳۵	۳۳۳۵	۱۰	۳۳۳۵	۱۰	۳۵	۳۳۳۵	۱۰	۳۵	
	بلوک	۳۳۳۵	۱۰	۳۵	۳۳۳۵	۱۰	۳۵	۳۳۳۵	۱۰	۳۳۳۵	۱۰	۳۵	۳۳۳۵	۱۰	۳۵	
	مدرسه	۳۳۳۵	۱۰	۳۵	۳۳۳۵	۱۰	۳۵	۳۳۳۵	۱۰	۳۳۳۵	۱۰	۳۵	۳۳۳۵	۱۰	۳۵	
	مسجد	۳۳۳۵	۱۰	۳۵	۳۳۳۵	۱۰	۳۵	۳۳۳۵	۱۰	۳۳۳۵	۱۰	۳۵	۳۳۳۵	۱۰	۳۵	

جدول ۴- دسترسی آماری جمعیت و بلوک‌های آماری در بافت قدیم.

تسهیلات	محله ۹۸				F(x)	محله ۹۵				F(x)	محله ۹۶				F(x)
	جمعیت		بلوک			جمعیت		بلوک			جمعیت		بلوک		
دسترسی به کلینیک	۵۷۰۰	۱۰۰	۳۷	۱۰۰	۰.۱۱	۵۰۶۶	۱۰۰	۶۵	۱۰۰	۰.۱۶	۵۷۶۶	۱۰۰	۵۱	۱۰۰	۱
بالا	۲۱۰۴	۳۷	۳۶	۴۱.۶		۷۷۵۴	۵۶	۶۵	۱۰۰		۱۵۶۶	۱۰۰	۱۵	۱۰۰	
متوسط	۲۹۶۱	۵۷	۴	۵.۳		۲۲۶۳	۱۱	-	-		-	-	-	-	
پایین	۶۲۹	۱۱	-	-		-	-	-	-		-	-	-	-	
دسترسی به سوپرمارکت	۵۷۰۰	۱۰۰	۳۷	۱۰۰	۱	۵۰۶۶	۱۰۰	۶۵	۱۰۰	۱	۵۷۶۶	۱۰۰	۵۱	۱۰۰	۱
بالا	۵۷۰۰	۱۰۰	۱۲	۳۱.۶		۵۰۶۶	۱۰۰	۱۵	۳۱.۶		۵۷۶۶	۱۰۰	۵۰	۱۰۰	
متوسط	-	-	۱۷	۱۱.۶		-	-	۱۱	۳۷.۴		-	-	-	-	
پایین	-	-	۴	۱۲.۶		-	-	۳	۱۰.۶		-	-	-	-	
دسترسی به مسجد	۵۷۰۰	۱۰۰	۳۷	۱۰۰	۰.۱۵	۵۰۶۶	۱۰۰	۶۵	۱۰۰	۰.۱۶	۵۷۶۶	۱۰۰	۱۵	۱۰۰	۰.۱۸
بالا	۵۱۶۷	۵۱	۲۱	۵۵.۳		۵۰۶۶	۱۰۰	۳۷	۳۳.۱		۵۷۶۶	۱۰۰	۱۷	۴۱.۵	
متوسط	۵۱۳	۵	۱۷	۱۱.۶		-	-	۲	۵.۴		-	-	۱	۵.۶	
پایین	-	-	-	-		-	-	-	-		-	-	-	-	
دسترسی به ورزش	۵۷۰۰	۱۰۰	۳	۹.۵	۰.۱۲	۵۰۶۶	۱۰۰	۶۵	۱۰۰	۰.۱۶	۵۷۶۶	۱۰۰	۱۵	۱۰۰	۱
بالا	۱۹۶۷	۳۱	۳	۲۲.۶		۵۱۴۰	۵۶	۶۵	۸۶.۶		۵۷۶۶	۱۰۰	۱۸	۱۰۰	
متوسط	۲۵۵۱	۵۳	۴	۱۰.۶		۵۳۳۹	۵۸	۳	۳.۵		-	-	-	-	
پایین	۱۵۸۲	۱۶	۱۵	۳۷.۸		۵۵۱	۶	-	-		-	-	-	-	
دسترسی به دبستان	۵۷۰۰	۱۰۰	۳۸	۱۰۰	۰.۱۵	۵۰۶۶	۱۰۰	۶۵	۱۰۰	۰.۱۶	۵۷۶۶	۱۰۰	۱۵	۱۰۰	۱
بالا	۳۸۱۴	۶۷	۳۸	۱۰۰		۵۳۴۰	۵۳	۶۵	۱۰۰		۵۰۶۶	۱۰۰	۱۵	۱۰۰	
متوسط	۱۰۸۱	۳۳	-	-		۶۳۲	۵	-	-		۵۰۶	۱۱	-	-	
پایین	-	-	-	-		-	-	-	-		-	-	-	-	
دسترسی به پارک	۵۷۰۰	۱۰۰	۳۵	۱۰۰	۰.۱۷	۵۰۶۶	۱۰۰	۶۵	۱۰۰	۰.۱۶	۵۷۶۶	۱۰۰	۱۵	۱۰۰	۰.۱۸
بالا	۳۵۲	۶	۱	۲.۶		۶۳۲	۵	۱	۲.۵		۲۱۱۶	۱۷	۱۳	۳۱.۲	
متوسط	۲۱۰۴	۳۷	۱۲	۳۱.۶		۵۷۷۵	۶۱	۱۷	۵۵.۶		۲۳۷۵	۵۲	۵	۳۷.۸	
پایین	۳۲۵۴	۵۷	۱۵	۳۵.۸		۲۱۶۶	۱۵	۱۱	۳۷.۴		۲۷	۱	-	-	

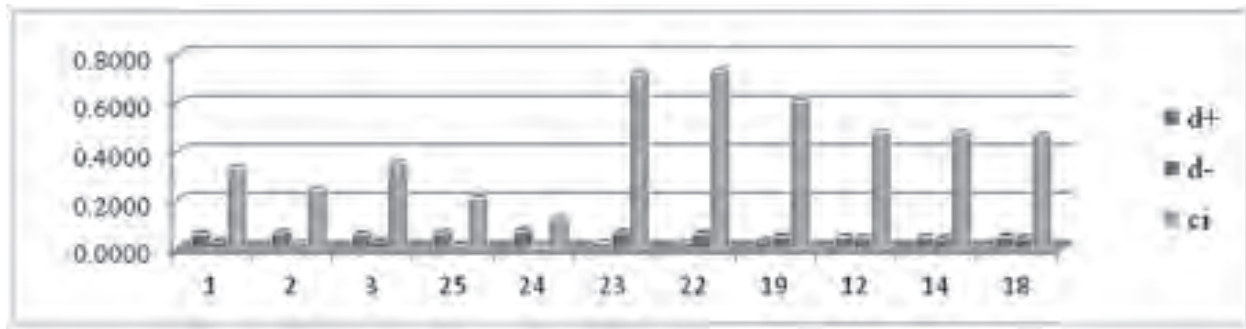
اماکن مذهبی در شهرسازی اسلامی بوده که با تأثیر مدرنیسم بر شهرسازی ایران توجه کمتری به این عنصر مهم شهری شده است که در گذشته، در شهرهای اسلامی نقش مهمی در تصمیم‌گیری‌های اجتماعی داشته‌است، همچنین محل تجمع ساکنان محله و تعامل هرچه بهتر ساکنان در این مکان بوده است. در مقایسه محلات بافت جدید با محلات روستایی نیز دسترسی به مساجد در محلات روستایی نسبت به بافت قدیم از شرایط خیلی بهتری برخوردار هستند. در دسترسی به کلینیک و مراکز بهداشتی محله‌ای اگر به نقشه کلینیک توجه شود، در این عنصر نیز محلات بافت قدیم نسبت به بقیه بافت‌ها از شرایط بهتری برخوردار هستند و محلات بافت جدید نسبت به محلات بافت روستایی در وضعیت نامطلوب‌تری قرار دارند.

در دسترسی به مراکز ورزشی محله‌ای، بافت قدیم نسبت به بقیه از شرایط بهتری برخوردار است. در این شاخص محلات

بافت جدید نسبت به بافت روستایی از شرایط بهتری برخوردار هستند، توجه به مراکز ورزشی در شهرسازی جدید از یک سو و عدم وجود فضاهای ورزشی به عنوان یک کاربری در این شاخص تأثیرگذار بوده است. آخرین عنصر، دسترسی به پارک محله‌ای می‌باشد که یکی از کاربری‌های مهم در شهرسازی نوین است. چرا که با گسترش شهرنشینی و افزایش جمعیت شهرها و فاصله افتادن انسان شهرنشین از طبیعت، پارک تنها مکانی است که ساکنان یک محله می‌توانند به راحتی و با چند دقیقه پیاده‌روی با طبیعت ارتباط برقرار کنند. همچنین مکانی برای تعامل اجتماعی ساکنان می‌باشد. با توجه به نقشه پارک‌های محله دسترسی ساکنان بافت جدید نسبت به بقیه از شرایط بهتری برخوردار است. در بافت قدیم به علت تراکم بالای کاربری‌های مسکونی و تجاری و همچنین کمبود زمین در این بخش از شهر، پارک‌های این منطقه از شهر به صورت تدریجی تغییر کاربری داده شده

جدول ۵- نتایج حاصل از پرسشنامه‌های پخش شده در سطح محلات.

بافت	محلات												مجموع	میانگین	تفاوت																																																														
	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲																																																																	
بافت قدیم	۱	۲۵	۳۰	۳۲	۳۳	۳۴	۳۵	۳۶	۳۷	۳۸	۳۹	۴۰	۴۱	۴۲	۴۳	۴۴	۴۵	۴۶	۴۷	۴۸	۴۹	۵۰	۵۱	۵۲	۵۳	۵۴	۵۵	۵۶	۵۷	۵۸	۵۹	۶۰	۶۱	۶۲	۶۳	۶۴	۶۵	۶۶	۶۷	۶۸	۶۹	۷۰	۷۱	۷۲	۷۳	۷۴	۷۵	۷۶	۷۷	۷۸	۷۹	۸۰	۸۱	۸۲	۸۳	۸۴	۸۵	۸۶	۸۷	۸۸	۸۹	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	۹۴	۹۵	۹۶	۹۷	۹۸	۹۹	۱۰۰					
	۲	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴	۳۵	۳۶	۳۷	۳۸	۳۹	۴۰	۴۱	۴۲	۴۳	۴۴	۴۵	۴۶	۴۷	۴۸	۴۹	۵۰	۵۱	۵۲	۵۳	۵۴	۵۵	۵۶	۵۷	۵۸	۵۹	۶۰	۶۱	۶۲	۶۳	۶۴	۶۵	۶۶	۶۷	۶۸	۶۹	۷۰	۷۱	۷۲	۷۳	۷۴	۷۵	۷۶	۷۷	۷۸	۷۹	۸۰	۸۱	۸۲	۸۳	۸۴	۸۵	۸۶	۸۷	۸۸	۸۹	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	۹۴	۹۵	۹۶	۹۷	۹۸	۹۹	۱۰۰
	۳	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴	۳۵	۳۶	۳۷	۳۸	۳۹	۴۰	۴۱	۴۲	۴۳	۴۴	۴۵	۴۶	۴۷	۴۸	۴۹	۵۰	۵۱	۵۲	۵۳	۵۴	۵۵	۵۶	۵۷	۵۸	۵۹	۶۰	۶۱	۶۲	۶۳	۶۴	۶۵	۶۶	۶۷	۶۸	۶۹	۷۰	۷۱	۷۲	۷۳	۷۴	۷۵	۷۶	۷۷	۷۸	۷۹	۸۰	۸۱	۸۲	۸۳	۸۴	۸۵	۸۶	۸۷	۸۸	۸۹	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	۹۴	۹۵	۹۶	۹۷	۹۸	۹۹	۱۰۰
	۴	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴	۳۵	۳۶	۳۷	۳۸	۳۹	۴۰	۴۱	۴۲	۴۳	۴۴	۴۵	۴۶	۴۷	۴۸	۴۹	۵۰	۵۱	۵۲	۵۳	۵۴	۵۵	۵۶	۵۷	۵۸	۵۹	۶۰	۶۱	۶۲	۶۳	۶۴	۶۵	۶۶	۶۷	۶۸	۶۹	۷۰	۷۱	۷۲	۷۳	۷۴	۷۵	۷۶	۷۷	۷۸	۷۹	۸۰	۸۱	۸۲	۸۳	۸۴	۸۵	۸۶	۸۷	۸۸	۸۹	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	۹۴	۹۵	۹۶	۹۷	۹۸	۹۹	۱۰۰
	۵	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴	۳۵	۳۶	۳۷	۳۸	۳۹	۴۰	۴۱	۴۲	۴۳	۴۴	۴۵	۴۶	۴۷	۴۸	۴۹	۵۰	۵۱	۵۲	۵۳	۵۴	۵۵	۵۶	۵۷	۵۸	۵۹	۶۰	۶۱	۶۲	۶۳	۶۴	۶۵	۶۶	۶۷	۶۸	۶۹	۷۰	۷۱	۷۲	۷۳	۷۴	۷۵	۷۶	۷۷	۷۸	۷۹	۸۰	۸۱	۸۲	۸۳	۸۴	۸۵	۸۶	۸۷	۸۸	۸۹	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	۹۴	۹۵	۹۶	۹۷	۹۸	۹۹	۱۰۰
	بافت جدید	۶	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴	۳۵	۳۶	۳۷	۳۸	۳۹	۴۰	۴۱	۴۲	۴۳	۴۴	۴۵	۴۶	۴۷	۴۸	۴۹	۵۰	۵۱	۵۲	۵۳	۵۴	۵۵	۵۶	۵۷	۵۸	۵۹	۶۰	۶۱	۶۲	۶۳	۶۴	۶۵	۶۶	۶۷	۶۸	۶۹	۷۰	۷۱	۷۲	۷۳	۷۴	۷۵	۷۶	۷۷	۷۸	۷۹	۸۰	۸۱	۸۲	۸۳	۸۴	۸۵	۸۶	۸۷	۸۸	۸۹	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	۹۴	۹۵	۹۶	۹۷	۹۸	۹۹
۷		۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴	۳۵	۳۶	۳۷	۳۸	۳۹	۴۰	۴۱	۴۲	۴۳	۴۴	۴۵	۴۶	۴۷	۴۸	۴۹	۵۰	۵۱	۵۲	۵۳	۵۴	۵۵	۵۶	۵۷	۵۸	۵۹	۶۰	۶۱	۶۲	۶۳	۶۴	۶۵	۶۶	۶۷	۶۸	۶۹	۷۰	۷۱	۷۲	۷۳	۷۴	۷۵	۷۶	۷۷	۷۸	۷۹	۸۰	۸۱	۸۲	۸۳	۸۴	۸۵	۸۶	۸۷	۸۸	۸۹	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	۹۴	۹۵	۹۶	۹۷	۹۸	۹۹	۱۰۰
۸		۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴	۳۵	۳۶	۳۷	۳۸	۳۹	۴۰	۴۱	۴۲	۴۳	۴۴	۴۵	۴۶	۴۷	۴۸	۴۹	۵۰	۵۱	۵۲	۵۳	۵۴	۵۵	۵۶	۵۷	۵۸	۵۹	۶۰	۶۱	۶۲	۶۳	۶۴	۶۵	۶۶	۶۷	۶۸	۶۹	۷۰	۷۱	۷۲	۷۳	۷۴	۷۵	۷۶	۷۷	۷۸	۷۹	۸۰	۸۱	۸۲	۸۳	۸۴	۸۵	۸۶	۸۷	۸۸	۸۹	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	۹۴	۹۵	۹۶	۹۷	۹۸	۹۹	۱۰۰
۹		۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴	۳۵	۳۶	۳۷	۳۸	۳۹	۴۰	۴۱	۴۲	۴۳	۴۴	۴۵	۴۶	۴۷	۴۸	۴۹	۵۰	۵۱	۵۲	۵۳	۵۴	۵۵	۵۶	۵۷	۵۸	۵۹	۶۰	۶۱	۶۲	۶۳	۶۴	۶۵	۶۶	۶۷	۶۸	۶۹	۷۰	۷۱	۷۲	۷۳	۷۴	۷۵	۷۶	۷۷	۷۸	۷۹	۸۰	۸۱	۸۲	۸۳	۸۴	۸۵	۸۶	۸۷	۸۸	۸۹	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	۹۴	۹۵	۹۶	۹۷	۹۸	۹۹	۱۰۰

نمودار ۱- فاصله اقلیدسی محلات نسبت به ایده آل مثبت و منفی و رتبه آن‌ها.

استفاده گردید. TOPSIS

همان‌طور که در نمودار ۱ مشاهده می‌شود کیفیت محلات از نظر ذهنی مقایسه شد، که اختلاف چشمگیری بین محلات وجود دارد. $D +$ نشان دهنده فاصله از ایده آل مثبت و $D -$ نشان دهنده فاصله از ایده آل منفی می‌باشد، که محله ۲۴ از بافت جدید بیشترین فاصله را از ایده آل مثبت دارد و ۴ محله بافت روستایی نسبت به سایر بیشترین فاصله از ایده آل مثبت و کمترین فاصله به ایده آل منفی را دارند. از دلایل آن می‌توان به تفاوت ساختار محلات شکل گرفته در سطح شهر با روستا ذکر کرد. چرا که نوع پراکنش تسهیلات در شهر با شکل‌گیری محلات به وجود آمده در حالی که تسهیلات محله‌ای در بافت روستایی در مرکز بافت روستا قرار دارند که گسترش این محلات و دور شدن کاربری‌های مسکونی از تسهیلات شهری باعث دسترسی نامناسب به این تسهیلات شده است. کمترین فاصله به ایده آل مثبت را نیز محله ۲۲ دارا می‌باشد، در کل محلات

است. در بافت روستایی نیز عدم تعریف این کاربری در گذشته در محیط روستایی و عدم توجه مسئولان در حال حاضر به جز محله ۳ که به علت وجود ایستگاه قطار فضاهای اطراف آن را به فضای سبز تبدیل کردند، در این محله بقیه محلات در وضعیت نامطلوب‌تری قرار دارند.

۱- تحلیل کیفیت زندگی از بعد ذهنی

همان‌طور که در روش تحقیق بیان شد، برای تحلیل کیفیت دسترسی به تسهیلات محله‌ای و همچنین کیفیت این تسهیلات و فضای عمومی، ابتدا پرسشنامه‌ها در سطح محلات بین خانوارهای مسکونی به صورت تصادفی توزیع گردید. بعد از جمع آوری پرسشنامه، وزن هر یک از سوالات در سطح محله محاسبه گردید که حداقل امتیاز ۳۰ و حداکثر امتیاز ۱۵۰ می‌باشد (جدول ۵). سپس برای تحلیل پاسخ‌ها از روش

جدول شماره ۶- سطح بندی محلات بافت‌های شهری از بعد عینی

مؤلفه	محلات	بافت قدیم	درصد	بافت جدید	درصد	بافت روستایی	%
بازار بالا	۳	۱	۳۳.۳	۰	۰	۰	۰
بالا	۳	۱	۳۳.۳	۰	۰	۰	۰
متوسط	۳-۲۳-۲۲-۱۸	۲	۳۳.۳	۲	۲۰	۱	۲۵
پایین	۱۶-۲۵-۱۹	۰	۰	۱	۱۲.۵	۲	۷۵
بازار پایین	۴	۰	۰	۱	۲۵	۰	۰

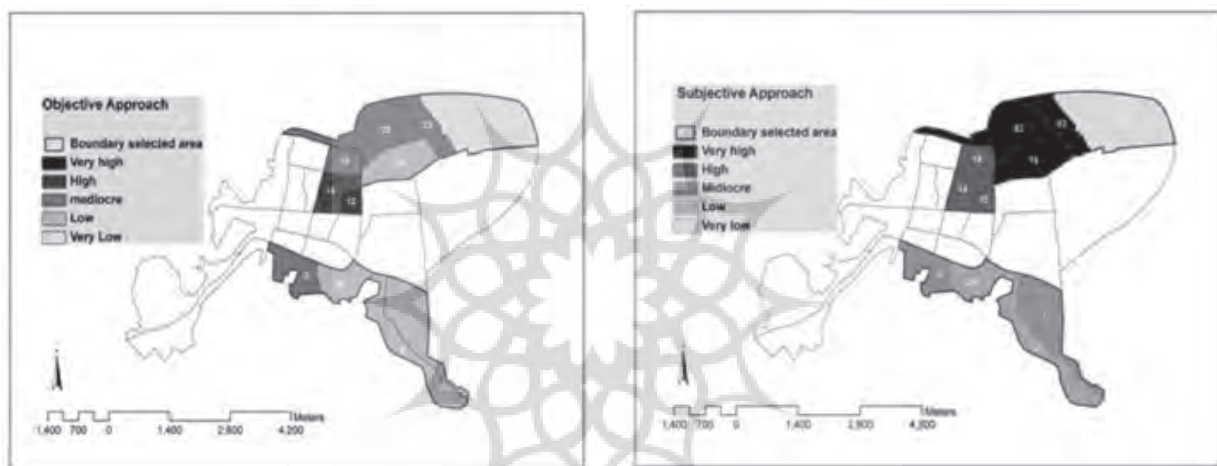
جدول شماره ۷- سطح بندی محلات بافت‌های شهری از بعد ذهنی

مؤلفه	محلات	بافت قدیم	درصد	بافت جدید	درصد	بافت روستایی	درصد
بازار بالا	۱۹-۲۳-۲۲	۰	۰	۳	۷۵	۰	۰
بالا	۱۳-۱۸-۱۴	۳	۱۰۰	۰	۰	۰	۰
متوسط	۳-۱	۰	۰	۰	۰	۲	۵۰
پایین	۲۵-۲	۰	۰	۰	۰	۲	۵۰
بازار پایین	۴	۰	۰	۱	۲۵	۰	۰

بسیار پایین سطح بندی شد (جدول ۷). چنانچه نقشه های ۲ و ۳ نشان می دهد، تفاوت کیفیت دسترسی بین ابعاد عینی و ذهنی دیده می شود، البته این تفاوت بیشتر در بافت جدید قابل مشاهده است، چرا که در بعد عینی در سطح بسیار خوب هیچ محله ای از بافت جدید وجود ندارد یعنی صفر درصد می باشد. در حالی که در بعد ذهنی این درصد به ۷۵٪ رسیده است، کمترین تغییر در بافت روستایی بوده که فقط در یک سطح تغییر داشته و آن هم از سطح ضعیف به متوسط بوده است. در بافت قدیم چه از لحاظ بعد عینی و چه از لحاظ ذهنی در سطح خیلی ضعیف و ضعیف محله ای نبوده و از لحاظ درصدی صفر بوده است. در بعد ذهنی هر سه محله بافت قدیم در سطح بالا قرار داشتند، ولی در بعد عینی در سه سطح متوسط، بالا، بسیار بالا قرار داشتند.

بافت جدید کمترین فاصله را از ایده آل مثبت دارند (نمودار ۱). در نهایت محلات رتبه بندی گردید، که CI نشان دهنده امتیاز محلات می باشد که در نمودار ۱ ارائه شده است.

در نهایت برای تحلیل بهتر و مقایسه کیفیت دسترسی و فضای عمومی محلات در سطح ۳ بافت مختلف شهر ابتدا با تلفیق ۶ لایه عناصر محله ای دسترسی بعد عینی، لایه نهایی دسترسی فیزیکی که تمام عناصر را در نظر گرفته شد، محلات در ۵ سطح خبسیار بالا، بالا، متوسط، پایین، بسیار پایین از لحاظ کیفیت دسترسی به تسهیلات محله ای در محیط ARCGIS 9.3 سطح بندی شده بود (جدول ۶ و نقشه ۲). سپس بر اساس نتایج TOPSIS و امتیازهایی که محلات براساس نظر ساکنین بدست آوردند، در محیط ARCGIS 9.3 در ۵ سطح بسیار بالا، بالا، متوسط، پایین،

نقشه ۲- تفاوت کیفیت دسترسی بین ابعاد عینی و ذهنی.

نتیجه

نشان می دهد که این امکانات هرچند از لحاظ بعد فاصله در شرایط بهتری قرار دارند، ولی در جلب رضایت ساکنان خوب نبودند. کیفیت پایین عناصر محله ای یکی از دلایل اصلی رضایت پایین ساکنان می باشد. همچنین نتایج نشان می دهد در بافت قدیم که به صورت تدریجی و با تأثیر از شهرسازی ایرانی-اسلامی شکل گرفته است، در هر بعد ذهنی و عینی در وضعیت مطلوب تری قرار دارند و دسترسی به عناصر محله ای به دلیل تمرکز امکانات در مرکز شهر رضایت ساکنین را دربرداشته است. در مقابل در بافت جدید که با تأثیر از مدرنیسم و رواج اتومبیل شکل گرفته است، علی رغم کمبود امکانات و تسهیلات محله ای و پایین بودن کیفیت عناصر محله ای نسبت به بافت قدیم، از لحاظ بعد ذهنی ساکنان محلات رضایت بیشتر دارند. البته ساکنان این محلات از لحاظ اقتصادی از شرایط بهتری برخوردار هستند و در انتخاب محله اختیار زیادی داشته اند، همچنین برای برآورد نیازهای روزمره از وسیله نقلیه استفاده می کنند. در نتیجه از محله خود

نقطه شروع توسعه اجتماعات انسانی شکل گرفتن درک درستی از نیازهای مردم و پس از آن پایش دستاوردهای توسعه است. سنجش کیفیت زندگی ابزار مناسبی برای چنین درکی عرضه می کند، زیرا مطالعه کیفیت زندگی راهی بین مسئولان محلی و شهروندان برای تعاملی سازنده که منجر به تفسیر و بحث در مورد موضوعات کلیدی موثر بر زندگی مردم می شود، باز می کند. درک درست کیفیت دسترسی به تسهیلات محله ای با ترکیب دو بعد عینی و ذهنی که هم مشارکت ساکنان محله (ذهنی) و هم برنامه ریزان شهری را در برداشته باشد، در حل مشکلات محله ای می تواند موثر واقع شود. امروزه توجه به تسهیلات عمومی و دسترسی به آن یکی از مهم ترین عناصر توسعه کیفیت محله ای می باشد.

در این تحقیق با استفاده از دو رویکرد عینی و ذهنی دسترسی به فضاهای عمومی و تسهیلات محله ای را بررسی کردیم، اگر به نتایج کلی توجه شود، در سه بافت شهر مراغه دسترسی به تسهیلات محله ای از بعد ذهنی، از کیفیت پایینی برخوردار هست،

باشد. به خاطر ارزانی زمین در این محلات، مقصد مهاجرین روستایی هستند، با افزایش جمعیت در این محلات و کمبود تسهیلات، رقابت استفاده از این امکانات افزایش می‌یابد. در نتیجه این محلات از بعد ذهنی نیز در وضعیت مطلوبی قرار ندارند. البته با تغییر دیدگاه مسئولان و برنامه ریزان شهری نسبت به این محلات و همچنین ساماندهی مهاجرین جدید می‌توان شرایط کیفی این محلات را بهبود بخشید.

راضی بوده و حاضر به ترک محله خود نیستند. با توجه به اینکه روستاهای ایران فاقد بسیاری از تجهیزات و امکانات تا چند دهه پیش بودند و هنوز هم نسبت به شهرها از امکانات کمتری برخوردار هستند، ادغام این روستاها با شهر باعث شده از یک طرف این محلات نسبت به محلات دیگر شهر از لحاظ دسترسی به تسهیلات محله‌ای در سطح پایین قرار بگیرند، طرف دیگر روند مهاجرت به شهرهای ایران از روستاها همچنان ادامه داشته

satisfaction at the country level: Toward a National Well-Being Index (NWI), *Ecological Economics* 58 (2006) 119–133

Cho, M. C.(2003), *Study on effects of resident-perceived neighborhood boundaries on public services accessibility and its relation to utilization: using geographic information system*, focusing on the case of public parks in Austin, Texas, Doctor dissertation.

Cowan, R (2005), *The dictionary of Urbanism*. Streetwise Press, Wiltshire.

Cambell, A., Converse, P. & Rodgers, W.(1976), *The Quality of American life*, Russell Sage, New York.

Das, D.(2008), Urban quality of life: A case study of Guwahati, *Social indicators research*, 88, 279-310.

Erkip, F(1997), The distribution of urban public services: the case study of parks and recreational services in Ankara. *Cities*, 14(6). 353-361.

George, L. K. and Bearon, L. B. (1980), *Quality of Life in Older Persons*. Meaning and Measurement. New York: Human Sciences Press.

Hiebert, Ray E.(2005), Comentary: new Technologies, Public relations and democracy, *Public Relation Review*, 31, 1-9.

Kamp, I. K; Leidemeijer, K; Marsman, G. and de Hollander, A. (2003), Urban environmental quality and human wellbeing: Towards a conceptual framework and demarcation of concepts; a literature study, *Landscape and Urban Planning*, 65(1-2).

Lee, Y. J.(2008), Subjective quality of life measurement in Taipei, *Building and Environment*, 43(7).

Lipton, S.(2003), *The value of public space :How high quality parks and public spaces create economic, social and environmental value*. Available from www.cabespace.org.uk

Luo, W., Wang, F.(2003), Measures of spatial accessibility to healthcare in a GIS environment: Synthesis and a case study in Chicago region, *Environment and Planning B* 30(6):865-884.

Lynch, K.(1972), *The openness of open space*, Arts of environment. Aidan Ellis.

پی نوشت ها:

- 1 Quality of Life.
- 2 Objective approach .
- 3 Subjective approach .
- 4 Mental Welfare.
- 5 Small communities.
- 6 The neighborhood.
- 7 Urban Smart Growth.
- 8 New Urbanism.

فهرست منابع:

- افروغ، عماد (۱۳۷۷)، فضا و نابرابری اجتماعی: الگویی برای جدایی‌گزینی فضایی و پیامدهای آن، تهران، انتشارات دانشگاه تربیت مدرس، چاپ اول.
- حبیبی، سید محسن (۱۳۷۸)، جامعه مدنی و حیات شهری، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۷، صص ۲۱-۳۱.
- پاکزاد، جهان‌شاه (۱۳۸۵)، مبانی نظری و فرایند طراحی شهری، وزارت مسکن و شهرسازی، چاپ اول.
- رفعیان، مجتبی و سیفایی مهسا (۱۳۸۴)، فضای عمومی شهری: بازنگری و ارزیابی کیفی، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۲۳، صص ۳۵-۴۲
- مرکز آمار ایران (۱۳۸۵)، نتایج سرشماری نفوس و مسکن استان آذربایجان شرقی.
- یاراحمدی، امیر (۱۳۷۸)، به سوی شهرسازی انسان‌گرا انتشارات شرکت پردازش و برنامه ریزی شهری، چاپ اول، تهران.
- Apparicio, P; Cloutier, M. S and Shearmur, R,(2007), The Case of Montreal's missing food deserts: Evaluation of accessibility to food supermarkets. *International Journal of Health Geographies* 6(4). Doi: 10.1186/1476-072X-6-4.
- Atkinson, R and Blandly, S (2005), Introduction: international perspectives on the new enclavism and the rise of gated communities. *Housing Studies*, 20(2), 177-186.
- Amanda, W; Vemuri, A and Costanza, R. (2006), The role of human, social, built, and natural capital in explaining life

Madanipour, A.(2003), *Public and Private Spaces of the City*, Rutledge, London, New York.

Nicholls, S.(2001), Measuring the accessibility and equity of public parks: A case study using GIS, *Managing Leisure*, Vol. 6, 201-219.

Smith, N., and Low, S.(2006), *Introduction: The imperative of public space*. In S. M. Low, & N. Smith (Eds.), *The politics of public space* (1-16). New York: Rutledge.

Talen, E.(2002), Pedestrian access as a measure of urban quality, *Planning Practice & Research*, 17(3): 258-278.

Talen, E.(2003), Neighborhoods as service providers: a methodology for evaluating pedestrian access, *Environment and Planning B: Planning and Design*, 30, 181-200.

Tanser, F; Gijbetsen, B and Herbst, K(2006), Modelling and understanding primary health care accessibility and utilization in Rural South Africa: An exploration using a geographical information system, *Social Science and Medicine* 63, 691-705.

